

ACC. N:R M. 10976:1.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Platsen för vigsel och dop.

Vigsel under den tid det här gäller skedde dels i kyrkan s.k kyrkvigsel, dels hos prästen i hans expedition⁵rum och i hemmet hos den som ställde till bröllop. Det förstnämnda ansågs för finast, och likaså var vigseln i hemmet, då kalas och stora anordningar gjordes, betraktat som förnämt och en förmån som endast de förmögna kunde kosta på sig.

I hemmet vigdes de förmögna böndernas döttrar och det var då brudens föräldrar, som bekostade kalaset. Det var vanligt, att ett hejdundrande kalas skulle hållas samtidigt som vigseln skedde, ifall familjens anseende inte skulle ta skada. Prästen skulle då delta i festligheten, och vanligtvis föraktade han inte den goda kalasmaten eller dryckjom som framsattes. Övriga bjudna var först och främst de närmaste släktingarna och goda vänner och grannar, och då de som uppvaktat med presenter under andra lysningsdagen. Dessutom brukade ett stort antal objudna

ACC. N:R M. 10976:2.

personer infinna sig vid bröllopsgården. De kom från när och fjärran för skjuta för de nygifta då mörkret inbröt. Det var ett förfärligt knallande kring gården och ljusblixtarna avlöste varandra i en följd. För dem obekante verkade det kusligt, prästen, som var hemmahörande i en trakt, där dylika bruk inte var rådande, blev då uppskrämd och försökte att få bort seden. Men det lyckades inte att på den vägen få slut på en gammal vedertagen sed. Ofta nekade prästen att komma till bröllopet om skjutning förekom. Det kunde givetvis inte värdfolket hindra, utan de brukade, som sed var, utse någon som med ett brännvinsglas och en flaska brännvin gick ut till de skjutande och trakterade dem. Den som sköt skulle bjudas på brännvin, om det var ett ansett folk som höll bröllop. Kalaset varade i flera dagar men prästen var med endast den första dagen, då vigseln ägde rum. Grannar och vänner kom även andra dagen och under den tredje dagen var det endast de närmaste släktingarna kvar, och de lämnade då kalasgården. Många historier om samband med vigsel och kalas i gången tid berättas, både lustiga och ledsamma.

2

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R M. 10976:3.

3

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Då vigsel förekom i kyrkan var det stor ståt. Då var det ett stort antal skådelystna, och därför måste arrangemangen planläggas med omsorg, så att inga anmärkningar efteråt kunde ske. Brudparet skulle vara regelmässigt klätt, och särskilt skulle bruden med krona och övlig grannlåt träda fram. Ofta for man lång väg för att få fatt i en kunnig brudsätterska för att kläda bruden. Efter vigseln i kyrkan samlades alla inbjudna till bröllopgården för att äta och dricka. Om bröllopet hölls under sommaren hände, att gästerna placerades ute på "slinnran" eller i ladan i höet över natten, då man inte kunde hysa dem alla inomhus. Då en person, Anders i Torhult, gifte sig och vigseln var över och festligheterna för dagen slut sade han: "Jag följer med pojkarna ut och lägger mig på slinnran!" Många tyckte det var ett märkligt yttrande av en nybliven äkta man, men han var en "blyger och läviser" person, som folket sade, och han ville fortfarande vara som sina pojkbekanta. Då vigseln skedde i kyrkan åkte brudparet först och sedan de-

ACC. N:R M. 10976:4FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ras närmaste släktingar och därefter vänner och bekanta. Vigseln förekom i samband med gudstjänsten. Då återfärden från kyrkan ~~skedde~~ skedde, började skotten skalla längs vägen, där bröllopståget drog fram. Somliga följn hade då en utsedd person på den eftersta skjutsen och denna hade till uppgift att bjuda de skjutande på brännvin. Skotten hördes vida omkring och i de gårdar, som låg ett stycke från vägen kunde folket förstå, vad som var å färde, då skotten knallade utan avbrott.

Vigsel i prästgården förekom rätt allmänt. Det var fattiga eller de, som inte hade så god råd, som vigdes utan större anordningar. Då gick kontrahenterna till fots genvägar och genom hagarna för att inte bli föremål för nyfikna^s bilckar. Men på ett eller annat sätt hade nyheten kommit ut, och så knallade skotten från buskar och präng. Den vigseln var enklast och fordrade inga större anordningar för mat och fest. Det var den fattiga befolkningen som vigdes på detta sätt. Det hände t.o.m. att brudgummen inte hade andra kläder än arbetskläderna och måste då

låna en kostym för att inte uppträda alltför påvert inför prästen under vigseln. Det hände en dräng i Fagereke, då han skulle vigas vid sin tilltänkta, en piga från samma by. Någon traktering i prästgården vankades inte. Prästen hade ingen gynnsam inställning till äktenskap mellan fattiga personer, som knappast visste, vad de skulle bo efter giftermålet. En stående fråga av prästen då han vigde i prästgården var: "Var ska ni bo?"

Orsaken till att somliga vigdes i prästgården var den, att därvid krävdes inga större anordningar. Det var arbetare och tjänstefolk som vigdes på detta vis. Det hände även att en och annan husbonde gjorde kalas för pigan eller drängen, som gifte sig. Var tjänaren ^{r/} ifåga omtyckt och hade tjänat en längre tid hos husbonden, hände det ofta, att han höll en liten fest för brudparet och några inbjudna. Så hände under 1870-80 - talen inom Gullabo socken.

Att denna sed så småningom kom att upphöra berodde till stor del på ändrade förhållanden mellan tjänare och husbonde. Man betalade för arbetet och så var saken klar. Den gamla tidens patri-

ACC. N:R M. 10976:6.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

arkaliska uppfattning försvann med den nyare tidens inbrott, då man gjorde upp med arbetstagaren och betalade, och så var alla förpliktelser uppfyllda. Redan under 1890-talet hade den gamla seden att hålla kalas för det nygifta tjänstehjonet upphört.

Om det efter denna tid förekommit har det varit mera tillfälligtvis. Hemvigseln har även avtagit och allt har förenklats i detta avseende. Några braskande kalas i stil med forna tiders bruk i dagarna tre förekommer inte. Denna förändring har inträtt så småningom. Den gamla tiden billiga arbetskraft har försvunnit och dryckessederna i samband med fester har numera inte samma betydelse.-

De många gånger frispråkiga prästerna kunde komma med närgångna frågor till dem som tänkte gifta sig. Svaren var både fyndiga och lustiga. Kyrkoherde Sabelström, som var ^{en} skämtsam person brukade fråga brudgummen varför han gifte sig med den flickan han hade valt. En man i Glosebo svarade: "Jo, hon har pengar och dom behöver jag".

ACC. N:R M. 10976:7.

7

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Dop.

Dopet förrättades både i kyrkan och i hemmet. Var man god vän med prästen och var en ansedd person bjöd man hem prästen, som då förrättade dopet i närvaro av släkt och vänner. Först hade då en gudfar och gudmor utsetts för att hålla fram barnet vid dopet. Det var en nära anförvant, god vän eller granne, som utsågs därtill. Men vanligast var att dopet skedde i kyrkan i samband med predikan. Om flera barn döptes i samma vatten kallades de sedan dopsyskon. För att undgå allmänt beskådande fick somliga sina barn döpta i sakristian, men då måste prästen först vidtalas om det och ge sitt bifall därtill. Om väderleken var alltför kall kunde dopet förrättas i prästgården, om prästen vidtalades om det. Då förmögnare bönder lät döpa sina barn, om det skedde i hemmet eller i kyrkan, anordnades ett stort kalas, s.k. kristninga-öl. Det benämndes även barnsöl och kalaset kristningakalas. Då var släkt och vänner närvarande och kalaset kunde vara flera dar. Om dopet skedde i kyrkan under den kalla årstiden brukade

ACC. N:R M. 10976:8.

8

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

brukade kyrkvaktmästaren ordna med kylslaget dopvatten. Det ansågs som en ära att få bära fram ett barn till dopet. Det blev då gudsonen eller guddottern, och mot dessa barn hade man större förpliktelser än mot de övriga. Det skulle ha gåvor och presenter på födelsedagen och vid högtider var de alltid ihågkomna av sina gudfar och gudmor. Barnen å sin sida var också skyldiga dessa mera uppmärksamhet och intresse än övriga.

De fattiga och obesuttna lät döpa sina barn utan vidare anordningar. Det kunde ske både i kyrkan, hemmet och i prästgården allt efter prästens beslut.

Under de senare decennierna av förra århundradet kom den frireligiösa rörelsen till orten och många av anhängarna övergick då till enklare dopförrättning, somliga t.o.m. uraktlät att döpa sina barn. Särskilt i byarna Hästmahult och Skruvmåla fanns många som troget hyllade baptismen.

Om man således frågas sig om orsaken till att de äldre sederna då det gällde dop försvann, måste man till stor del ge den frireligiösa rörelsen skulden.

ACC. N:R M. 10976:9.

9

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Fadderskapet hade tidigare bortfallit och då det nya seklet föll in över trakten hade såväl gudfar som gudmor upphört att vidare anskaffas och men bar sina barn själv till dopet. Det blev enklare och anspråkslösare vid dopförrättningen, och de gamla sedvänjorna var snart glömda.

En allmän uppfattning bland folket var den, att ett odöpt barn skulle bli förtappat. Det var därför nödvändigt, att barnet blev döpt fortast möjligt. Om det vid döpelsen var svagt och inte hade utsikt att leva så länge förrättades nöddop av någon tillstädesvarande, barnmorskan eller någon annan. Ordalydelsen var inte så riktig många gånger. Det räckte med: Jag döper dig i faderns, sonen och den helige andes namn. Om sen något namn blev givet barnet var inte så noga.

En person i Juansbo ville vara god vän med prästen Arlin och tänkte fördenskull kalla pojken sin vid dopet Oskar Arlin, Men prästen blev arg och nekade att döpa barnet till det namnet med orden: Är barnet kristet, ska det ha ett kristet namn, och pojken fick ett annat namn jämte Oskar.

ACC. N:R M.10976:10.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Kyrkotagning skedde såväl i kyrkan som i hemmet. I det senare fället om kvinnan inte ville, att det skulle ske i kyrkan och om prästen ville göra sig omaket att fara till hemmet. Det var endast de mera respekterade av bönderna, som kunde begära det av prästen. Det kunde då ske i samband med barndop men även utan. Det var först vid sekelskiftet och det första decenniet det hände. Redan då började emellertid kyrkotagning att bli omodernt. Tidigare hade all kyrkotagning skett i kyrkan och man var mycket mån om att iaktta detta bruk. Att underlåta det kunde medföra gräsliga följder. Enligt folktron var en kvinna som inte kyrkotagits utsatt för förgörelse av skilda slag, och en icke kyrkotagen kvinna gick aldrig ut efter mörkrets inbrott för att inte råka ut för trolldom och förgöring.

En av de s.k. kortstolarna i Gullabo kyrka kallades baggkätten eller "bägakätten" och i den skulle mannen till den kyrkotagna kvinnan sitta under förrättningen. Det var genant att sitta i bägakätten, och man skojde ofta därmed;